

L'ESTAT SANITARI DE LA POBLACIÓ ACTIVA MASCULINA DE VILABELLA A L'ANY 1795

Lluís G. Nualart Labarta

A les acaballes de l'Antic Règim, o si més no, a l'any 1795, pel que fa al Corregiment de Tarragona, i més en concret als pobles rurals, como ara Vilabella, la informació que ens proporciona la font dels 18 volums⁽¹⁾ del fons dels Miquelets, conservats a l'A.H.P.T. és de cabdal importància per conèixer, entre d'altres dades, l'estat sanitari dels homes majors de 16 anys. En aquesta comunicació que presentem en aquest 7è Congrés d'Història de la Medicina Catalana, ens centrarem solament en els aspectes que fan referència a la medicina rural i a l'estat sanitari de la població activa masculina major de 16 anys, tot i que les llistes dels inútils i exents pel reclutament de lleves per la Guerra Gran donen informació quantitativa sobre els que se'n lliuraven d'anar-hi (nom, cognom, situació familiar, edat, estat i condició).

El volum 7è d'aquest fons conté 13 fulls de 19 x 30 cm, que fan referència a Vilabella. D'aquests, el primer i l'últim estan escrits solament per la cara del davant. Tot i que la informació apareix repetida en una còpia corregida i definitiva, nosaltres ens decanem per la segona ja que conté més informació, i a més aquesta és més correcta. De totes maneres, amplièm dades mitjançant el primer esborrany. Els fulls estan escantonats pels límits i pels vèrtexs, els escriptors són diferents, alguns escriuen amb lletra inclinada i clara, mentre que d'altres ho fan amb la lletra més dreta. El text està en bon estat, però a vegades se'ns fa difícil transcriure les paraules.

No obstant, l'objectiu del nostre estudi no és cap altre que el de donar una idea real de l'estat sanitari d'aquesta població activa, mitjançant la quantificació del percentatge de la població marginal, que per raó de malaltia queda exenta d'incorporar-se a les lleves. En aquest sentit, hem de tenir en compte que l'any 1795, dels 230 individus de què constava el cens de la població activa masculina major de 16 anys, 89 (38'69%) tenien entre 16 i 39 anys. D'aquests, 18 (7'76% respecte als 230 habitants) són inútils o no aptes, per malaltia. Si ara fem un desglossament d'aquests 18 individus atenent al tipus de malaltia o impediment que presenten, observem que no n'hi ha cap d'elles que sobresurti per sobre de les altres. Nogens-

1. Arxiu Històric Provincial de Tarragona. Fons Miquelets. Secció Tarragona. Volum 7è.

menys, agrupant-les d'una forma més científica veiem que les que dominen són les caracteritzades per carències d'òrgans i dolències provocades per hèrnies. Cal recordar que actualment encara és considerable el percentatge de tarragonins que s'operen d'hèrnia⁽²⁾. Per altra banda, les diferents malalties i impediments de caire físic, anatòmic i biològic, obeeixen a un ventall de tres possibilitats, que van des de les veritablement lliuradores, com carència d'un ull -3-, herniats -3-, escorbut de segon grau -1-, emoptisis habitual -1-, emoptisis accidental -1-, paràlisi imperfecta universal -1-, absència de dents a la mandíbula superior -1-, coix d'un herpes al genoll -1-, fins aquelles que suposem comportaven una excusa raonable (artritis habitual -1-, infecció per virus herpes periòdic a les cames -1-, certa dificultat per moure els braços -1-, convalescent d'una malaltia aguda -1-), passant per d'altres de més difícil justificació, com ara, pústules periòdiques a les cames -1-, i luxació en l'os del cúbit 1⁽³⁾.

S'ha de dir que el fet de que hi hagi 2 cirurgians, 1 doctor en medicina i 1 apotecari⁽⁴⁾ a Vilavella, que pels volts de l'any 1795 tenia uns 1.200 habitants aproximadament, no ens ha de fer pensar que sigui un poble molt abastit en quant a serveis, amb una infraestructura mèdica i sanitària adequada i superior a la d'altres pobles, ja que hem de tenir en compte que en aquell temps la tasca que desenvolupaven els cirurgians no es pot comparar amb la que actualment realitzen els metges. És en aquest sentit que els cirurgians, més o menys, feien les feines d'extreure queixals amb tenalles, afeitar, posar sangoneres, barberia, etc. Tal com direm en la nota número 3, en el volum 7è figuren tres llistes d'individus no aptes o inútils, entre d'altres coses, perquè degut a la diferència de funcions que desenvolupaven el cirurgià i el metge, aquell no deuria tenir l'autorització per certificar i fer constar segons quines malalties tingués l'individu. És per això, que el dia 12 d'agost de 1795 el metge Miguel Salo certifica les següents malalties: emoptisis accidental, emoptisis habitual, paràlisi imperfecta universal, reumatisme habitual, escorbut de segon grau i "*emfermedad aguda*". El mateix dia, el mestre cirurgià, Josep Artigas, —el seu fill, Pere Artigas, també ho era— certifica unes altres malalties i impediments que són els que segueixen: herpes periòdic a les cames, "*embroso*" a l'ull, luxació en l'os del cúbit, luxació en l'os de l'húmer, carència de dents incisius, coix d'un "*abseso*" al genoll dret, hèrnia, "*quebrado*" (trencat), carència d'ulls i falta de vista, dificultat per estendre els braços, deguda a tenir verola, i contusió a l'ull. És de destacar, però, que els que estaven afectats per l'"embroso" i els "quebrados" eren declarats dubtosos. Per altra banda, a un mateix individu primer

2. BOLAÑO, Rosa: "Entrevistes a Elisabet Calaf: Infermera, supervisora general de quiròfan de Sant Pau i Santa Tecla", p. 26, a *Joc Vell i Voltes*. La revista de Vilabella, núm. 92, editada per la Parròquia de Sant Pere Apòstol, Valls 1988, 30 pàgines.

3. En el volum 7è hi figuren tres llistes d'individus no aptes i inútils, certificades pel prevere, el cirurgià i el metge. La xifra de 18 malalts no s'ajusta a cap de les dades indicades en les tres llistes. És per això, que ens hem basat en totes tres. Per altra banda, resulta evident que si un individu vivia en un mas, apartat del poble, i es presentava a la revisió mèdica uns quants dies després de la citació, no figurava en la primera llista, però sí en la segona.

4. L'apotecari es deia Lluís Llavaria i la farmàcia que regentava estava situada a la plaça de Sant Pere. Actualment està situada al carrer d'Avall. Rosa Maria Andreu i Rabassó. "Fent història. L'antiga carnisseria de la plaça de Sant Pere", p. 8, a *Joc Vell i Voltes*, la revista de Vilabella, núm. 108, editada per la Parròquia de Sant Pere Apòstol, Valls 1992, 32 pàgines.

Salvador Manyé és actualment el 5è farmacèutic (apotecari) de Vilabella, però formaria part de la setena generació, no de la sisena com fins ara es creia, doncs Lluís Llavaria, que a l'any 1795 tenia 48 anys, seria anterior a Mateu Llavaria, fins ara primera persona de qui es tenia constància que va ser apotecari de Vilabella.

se li certifica que té artritis habitual, però després consta que té un reumatisme habitual.

De totes maneres, s'ha de dir que feia 35 anys que s'havia fundat el Col·legi de Cirurgia de Barcelona, llavors la professió guanyà prestigi, enfront a l'ofici de metge. Fou el 1827, que ambdues professions s'unirien⁽⁵⁾.

Un cop hem classificat les diverses malalties i impediments, atenent al grau de justificació de cara a una possible excusa fiable que pogués servir de pretext com per ser declarat inútil un individu, descriurem tres casos model de malalties que hem trobat, pròpies de l'època que ens ocupa. Primer de tot, mereix ser destacat el fet de que a finals del s. XVIII la medicina no disposava dels mitjans i avanços tecnològics, dels quals ara gaudim, essent-ne un exemple, els raig X. És per aquest motiu que, per exemple a un herniat, que suposem deuria tenir l'hernia situada molt a l'interior del cos, no li detecten aquesta. En altres paraules, en la documentació hi figura com "Hernioso y no se le percibe", doncs els metges que examinaven els inútils acceptaven la hipotètica malaltia com a tal, però els mitjans científics del moment els impedirien d'un mode fefaent justificar-la a tal efecte, és a dir, no tenien prous fonaments de causa per poder diagnosticar amb precisió i exactitud si els símptomes que presentaven els malalts corresponien a una determinada malaltia. En aquest mateix sentit, aquesta documentació ens aporta el cas d'un individu que es troba en període de convalescència a causa d'una "malaltia aguda", però de fet, hi ha la possibilitat suposada de què s'estigués recuperant d'aquesta, raó per la qual la junta de reclutament hauria acordat provisionalment de classificar el mosso com inútil, a l'espera de que passat un cert temps, ja plenament recuperat, estigués apte per la lleva. De fet, l'interessat declara al metge, que encara es troba "faltado de fuerzas". Hem de tenir en compte que es controlaven molt rigorosament les malalties i les excuses que aduien els mossos impedits, a fi i efecte de què no hi haguessin desercions, doncs era necessari reclutar una cinquena part de la població activa masculina compresa entre els 16 i 50 anys, motiu pel qual si un individu s'escaquejava del reclutament n'hi anava un altre del poble. Un altre dels malalts ho era per un escorbut de segon grau. Això ens fa pensar, d'una manera segura, que era mariner i que hauria agafat aquesta malaltia mentre feia una gran travesia, amb la possibilitat de què fos l'atlàntica, doncs a finals del s. XVIII hi haurien motius per considerar dues hipòtesis: 1) La ruta comercial coneguda com carrera d'Indies, o bé, 2) la guerra colonial que en aquell temps assolava el Carib, concretament Jamaica.

Sigui com sigui, la base alimentaria d'aquells mariners estava constituïda fonamentalment per conserves, les quals presentaven una manca de Vitamina C, raó per la qual agafaven l'escorbut. Les males condicions higièniques dels vaixells també són un factor a tenir en compte.

D'altra banda, cal ressaltar, també, que en èpoques d'epidèmies colèriques es considerava el microorganisme que produeix el còlera com un "vegetal", cosa que ara ja no és viable⁽⁶⁾.

5. ANDREU i RABASSÓ, Rosa Maria: "Fent història. Cal cirurgià de la plaça de Sant Pere", p. 9, a *Joc Vell i Voltes*, la revista de Vilabella, núm. 106, editada per la Parròquia de Sant Pere Apòstol, Valls 1991, 30 pàgines.

6. Aquesta malaltia és causada pel bacteri *Vibrio Cholerae*. Com que en el s. XVIII no hi havien prous mitjans científics per analitzar microorganismes, els taxonomistes incloïen els bacteris dins del regne vegetal. Posteriorment, els estudis de l'estructura i de la bioquímica dels bacteris han demostrat que aquest grup és totalment diferent, tant de les plantes com dels animals. Tant és així, que alguns biòlegs consideren els bacteris com un regne diferent, el dels mòneres (del grec monos, que significa "sol").

Fent referència a les condicions higièniques i sanitàries del poble, s'ha de dir que fins l'any 1851 el fossar estava situat al costat mateix de l'església, i s'hi entrava pel passejador i pel matex temple. El fet de què estigués situat a la part de Migdia, i que a més a més, ocupés una reduïda extensió amb poca profunditat de terra, feia que els cadàvers estiguessin amuntegats en varis nivells. Els taüts difícilment podien ser enterrats. Com veiem, doncs, les males olors confirmen les males condicions sanitàries del poble⁽⁷⁾.

Ja per acabar, les conclusions a les que arribem després d'aquest estudi són les següents:

1. Es tracta d'un període de temps on l'absència de rebrots colèrics determina que les malalties que més pateixen els malalts, siguin aquelles caracteritzades per la carència de certs òrgans, com ara, ulls i dents, mutilacions de parts del cos, o bé per dificultats en el moviment de braços, seguides de les caracteritzades per dolències provocades per hernies.

2. Tot i que es respirava un ambient d'abatiment, resultat de la crisi econòmica, derivada de l'adversa Guerra Gran, la crisi general no repercuteix gaire en l'estat sanitari de la població activa, és a dir, si es té en compte, per exemple, que en èpoques de crisi alimentària, hi ha malalties sobrevingudes per la no ingestió de certs nutrients bàsics i fonamentals, a Vilabella, dels 230 membres de què consta la població activa masculina major de 16 anys, sols 18 pateixen malalties, amb la qual cosa es pot dir que aquesta població és relativament sana.

3. Per contra, l'estat en què es trobava el fossar (cementiri) demostra que el poble de Vilabella no tenia condicions mínimes de sanitat.

BIBLIOGRAFIA

AGUADÉ i SORDÉ, Jaume: "Vilabella, història i vida d'un poble", *Estudis Comarcals*, 6, editat per l'Institut d'Estudis Vallencs, Valls 1990.

CURTIS, Helena: *Biologia*, Edicions Omega, S. A, tercera edició, Barcelona 1981, 980 p.

Joc Vell i Voltes, la revista de Vilabella, números 92, 106 i 108, editada per la Parròquia de Sant Pere Apòstol, Valls, 1988, 1991 i 1992.

7. AGUADÉ i SORDÉ, Jaume: "Vilabella, història i vida d'un poble", *Estudis comarcals*, 6, editat per l'Institut d'Estudis Vallencs, Valls 1990, p. 213.

CUADRE ESQUEMATIC DELS 18 EXENTS PEL RECLUTAMENT DE LA LLEVA (MALALTS)

<u>Nom i cognom</u>	<u>Estat</u>	<u>Ofici</u>	<u>Edat</u>	<u>Malaltia o impediment</u>	<u>Percentatge</u>
Pedro Gelambí	casat	llaurador	37	Escorbut de segon grau	0,43%
Josep Agudé	solter	fuster	22	H emoptisi* habitual	0,43%
Francisco Toms	casat	llaurador	41	H emoptisi* accidental	0,43%
Juan Dalmau	casat	llaurador	35	Pústules perifòdiques a les cames	0,43%
Agustín Soler	solter	llaurador	23	Paràlisis imperfecta universal	0,43%
Josep Baldrich	casat	llaurador	41	Reumatisme habitual	0,43%
Antonio Agudé	casat	llaurador	45	Convalescent d'una malaltia aguda i faltat de forces	0,43%
Pedro Agudé	casat	fuster	49	Herpes periódic a les cames, amb úlceres i dolor	0,86%
Pedro Guivercam	casat	llaurador	43	Coix d'un herpes "abasco" al pe met dret	
Pedro Musté	casat	llaurador	47	Luxació en l'os del còbit, amb ferida i mala conformació	2,59%
Antonio Llauredó	solter	llaurador	22	Carència de l'ull esquerre	
Josep Sardà	casat	llaurador	40	Contusió a l'ull esquerre. Visió molt reduïda	
Josep Rafi	casat	llaurador	42	Ull dret amb visió reduïda	
Josep Molins	casat	llaurador	43	Carència de dents incisives en la mandíbula superior	
Juan Badia	solter	llaurador	17	A causa de la verola no pot estendre els braços	1,30%
Mariano Rovira	casat	teixidor	45	Herniat	
Agustín Dalmau	solter	llaurador	21	"Quebrado" (trencat). Herniat i no se li percibeix	
Francisco Alegret	casat	llaurador	49	Herniat	7,76%
Total respecte als 230:				18	